

TÜRKİYE VE İSRAİL'İN SURIYE KRİZİNE YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

SEHER BULUT

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2020

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ISBN: 978-625-7219-06-8

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA
Telefon : +90 850 888 15 20 Faks: +90 312 430 39 48
Email : info@orsam.org.tr
Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)

"Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir"

TÜRKİYE VE İSRAİL'İN SURİYE KRİZİNE YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Yazar Hakkında

Dr. Seher Bulut

Lisans eğitimini Viyana Teknik Üniversitesi Yazılım Mühendisliği ve yüksek lisans eğitimini aynı üniversitenin Biliřim Yönetimi alanında tamamlamıştır. Doktora derecesini 2000 Sonrası Türkiye ve İsrail Dış Politikaları: Rol Teorik Bir Karşılaştırma başlıklı tezi ile 2018 yılında Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden almıştır. 2010-2016 yılları arasında Almanya'nın Vestfalya Wilhelm Üniversitesinde Siyaset Bilimi ve Sosyoloji alanlarında doktora konusu ile alakalı çalışmalarda bulunmuştur. Bulut'un çalışma alanları arasında Türk dış politikası, İsrail dış politikası, Suriye krizine ilişkin gelişme ve politikalar, Avrupa'daki Türk diasporası ve entegrasyonu vb. konular yer almaktadır. Bulut hâlen ORSAM Levant Çalışmaları Uzmanı olarak görev

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	3
Suriye ve İsrail'in Suriye Sahasındaki Tehdit Algılamaları.....	3
İran ve Destekli Gruplar.....	5
İŞİD.....	8
PYD/YPG.....	11
İki Ülke Arasındaki Tehdit Algılamalarındaki Benzerlik ve Farklılıklar	13
Türkiye ve İsrail'in Suriye'de Beraber Hareket Etme İmkânı ve Sınırlılıkları 14.....	14
Dipnotlar.....	20

Giriş

Türkiye, Suriye krizine rejime karşı uluslararası baskıyı artırma, güvenlik tehditlerini bertaraf etmek için askerî tedbirler alma ve açık kapı politikası gibi araçlar üzerinden müdahil olmuştur. Türkiye, krizin erken dönemlerinde diplomasi yolunun işlevini yitirmesi sonrasında ülke içinde ve dışında derinleşen güvenlik sorunları ile karşı karşıya kalmıştır. Giderek büyüyen bu sorunların çözümü amacıyla Suriye'ye doğrudan müdahalenin kaçınılmaz olduğu bir aşamaya gelindiği görülmüştür. Bu çerçevede, Türk karar alıcılar BM'nin 51. maddesine dayanan bir askerî müdahale süreci başlatmıştır. İlk olarak 24 Ağustos 2016 tarihinde gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Harekâtı'nı ilerleyen süreçte Zeytin Dalı (20 Ocak 2018), Barış Pınarı (9 Ekim 2019) ve Bahar Kalkanı (27 Şubat 2020) harekâtları takip etmiştir. Türkiye bu harekâtlar neticesinde Suriye'de masada ve sahada etkili aktörler arasına dâhil olmuştur. Bu durum, Suriye krizine daha dar çerçeveli bir yaklaşım geliştiren İsrail yönetimi tarafından dikkatle takip edilmiştir. Zira 2016 yılında Türkiye ve İsrail arasında ilişkilerin normalleşme sürecine girmesi tartışmalarındaki önemli motivasyonlarından biri Suriye'de yaşanan gelişmeler olmuştur. Suriye'de benzeşen tehdit algıları iki ülkeyi birbirine yakınlaştırma potansiyeli taşımaktaydı. Bu noktada iki ülkenin ilişkileri, her ne kadar geçmişte sürekli olarak istikrarsız bir seyir izlemiş olsa da yeni bir girişimde bulunmaya niyet ettikleri görülmektedir. Fakat zamanla bu algılamaların sahadaki gelişmeler neticesinde farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca süreç içinde İsrail'in kuruluşu sonrası uyguladığı bölgesel politikaların, bilhassa Filistin meselesi ile alakalı gelişmelerin sürece olumsuz yönde katkıda bulunduğu görülmüştür. Bu çalışma, söz konusu arka plan ile Türkiye ve İsrail'in Suri-

ye krizi sürecinde gelişen tehdit algılarını ve bu algıların gelişim sürecini irdelemektedir. Bu şekilde Suriye kaynaklı tehdit algılarında yaşanan değişimin iki ülkeyi birbirine yakınlaştırma rolünden nasıl bir yöne evrildiğinin tespit edilmesi mümkün olacaktır. Çalışmanın çerçevesi açısından yaşanan kısıtlar nedeniyle bu tehdit algılamaları üç başlık hâlinde incelenecektir. Bu başlıklar Esad rejimi-İran ve İran destekli gruplar ittifakı, IŞİD'in Suriye sahasındaki etkinliği ve PYD/YPG'nin Suriye krizi sürecindeki rolü olarak belirlenmiştir. Bahsi geçen başlıklar altında her iki ülkenin tehdit algılamalarının yoğunluğu değerlendirilecek ve karşılaştırılacaktır. Çalışmanın son bölümünde iki ülkenin Suriye'de tehdit algıladıkları alanlara dönük ortak bir politika üretme ve bu politikaları hayata geçirme ihtimalleri değerlendirilecektir.

Türkiye ve İsrail'in Suriye Sahasındaki Tehdit Algılamaları

1998 yılında imzalanan Adana Mutabakatı sonrasında restorasyon dönemine giren Türkiye-Suriye ilişkileri 2002 yılında AK Parti'nin iktidara gelmesi sonrasında hızla iyileşmeye başlamıştır. Farklı alanlar üzerinden gelişmeye başlayan ikili ilişkiler tarafların karşılıklı çabaları ile önemli bir ivme kazanmıştır. Türk karar alıcılar, 2011 yılında başlayan Arap Baharı sürecinin Suriye'ye yayılması sonrasında Suriye ile ilişkilerde elde ettikleri ivmenin kaybolmaması için çaba harcamıştır. Bu bağlamda rejim tarafından halka yöneltilen şiddetin durması ve soruna siyasi bir çözüm bulunması için aktif bir politika ortaya konmuştur. Bu bağlamda Esad rejiminin reformları hayata geçirmek için atacağı adımların destekleneceği ve herhangi bir yardım talep edilmesi durumunda bunun sağlanacağı ifade edilmiştir. Fakat Esad rejimi ve Türk karar alıcıların, sürecin erken safhalarında sivil protestolara

ilişkin farklı algılama biçimine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Suriye rejimi tarafından, ayaklanmaların toplumun bir kesimi tarafından başlatıldığı ve ülkedeki mezhepsel farklılıkları kışkırtma niyeti taşıyan şiddet yanlısı silahlı gruplar kaynaklı olduğu ifade edilmiştir. Türk karar alıcılar ise ayaklanmaların, hangi kesim tarafından ortaya konulursa konulsun dikkate alınması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Algılama biçimleri arasındaki bu farklılık, rejimin gerek muhalefetle gerekse Türkiye ile ilişkileri açısından doğrudan sonuçlar doğurmuştur. Süreç içinde Suriye muhalefetine ve muhalefetin örgütlenmesine destek veren Türkiye, Esad rejimini Suriye'nin demokratik bir geleceğe ulaşmasının önünde bir "engel" olarak değerlendirmiştir. Bu süreçte rejimin halka dönük askerî güç kullanması, rejim ve henüz örgütlenme safhasında olan muhalefet arasında dengeli bir siyaset izlemeye çalışan Türkiye'nin işini oldukça zorlaştırmıştır. Türkiye, sivillere karşı şiddet kullanımının devam etmesi neticesinde meşruiyetini kaybeden bir yönetim olarak nitelendirilen Suriye rejimi ile

ilişkilerin sonlandırılması kararı almıştır. Rejime karşı tavrını sertleştiren Türkiye, Suriye'de iktidar değişimini aktif bir şekilde desteklemiştir.

Türkiye ve Suriye, kriz ile birlikte karşılıklı tehdit algılamasına dayalı ilişki modeline yeniden dönmüştür. Bu açıdan Malatya/Erhaç Meydanı'ndan kalkış yapan F-4 tipi Türk savaş uçağının, Hatay ili güneybatısında Akdeniz'in Suriye karasuları üzerinde Suriye yönetimi tarafından düşürülmesi önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Türkiye bu gelişme ertesinde Suriye rejiminin artık doğrudan tehdit hâline geldiğini ve Suriye'ye karşı askerî angajman kurallarının değiştiğini açıklamıştır. Suriye'nin uçağın düşürülmesiyle ilgili ayrıntıları çarpıttığına inanan Türkiye; Suriye'nin uçağı kasıtlı olarak düşürdüğünü, arama kurtarma çalışmasına katılan başka bir uçağa da ateş açıldığını ifade etmiştir. Esad rejimi ise uçağın radarlar tarafından görülmediği ve bilgi verilmediği gerekçesi ile düşürüldüğünü iddia etmiştir. Benzer şekilde 3 Ekim 2012'de Suriye'den gelen havan topu atışı sonucu Türk

sınırındaki Akçakale'de yaşanan can kayıpları, 11 Şubat 2013'te Cilvegözü/Bab El-Hava Kapısı'nda meydana gelen bombalı saldırı ve Reyhanlı şehrinde bomba yüklü aracın infilak etmesi sonucu onlarca kişi hayatını kaybetmesi gibi gelişmeler de söz konusu tehdit algısını körüklemiştir.

Türkiye-Suriye ilişkisinde yaşanan hızlı değişim İsrail-Suriye ilişkisinde gözlemlenmemiştir. İsrail ve Suriye'nin, İsrail devletinin kurulması sonrası birçok kez savaşması nedeniyle iki ülke uzun süre diplomatik ilişkiler geliştirememiştir. Hatta iki ülke arasında barış anlaşması imzalanmadığı için teknik olarak savaş hâli devam etmektedir. İsrail 1967 yılında gerçekleşen Altı Gün Savaşı sonrası Suriye'nin Golan Tepeleri'ni işgal ve 1981 yılında ilhak etmiştir. Taraflar arasında Hafız Esad döneminde barış girişimleri olduysa da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Son barış girişi mi ise Suriye'de Beşar Esad ve İsrail'de Ehud Olmert'in iktidara gelmesi ile gerçekleşmiştir. Dönemin İsrail Başbakanı Olmert, Türkiye üzerinden Suriye ile müzakerelerin başlatılmasına karar vermiştir. Türkiye ara buluculuğunda yürütülen müzakereler, İsrail'in 27 Aralık 2008 tarihinde Gazze'ye başlattığı Dökme Kurşun Operasyonu nedeniyle sonlandırılmıştır. İsrail ve Suriye arasında barış görüşmeleri Beşar Esad'ın talebi üzerine Obama yönetimi

tarafından 2010 yılında tekrar başlatılmıştır. Resmî olarak açıklanmayan müzakerelerin 2011 yılında Suriye'de başlayan gösterilere kadar devam ettirildiği ifade edilmiştir.

İsrail, Suriye ile ilişkilerini 2011 yılına kadar doğrudan çatışma yaşanmayan "soğuk barış" yaklaşımı çerçevesinde sürdürmüştür. İsrail Suriye'yi her ne kadar tehdit olarak algılasa da taraflar arasında uzun yıllar sıcak çatışma yaşanmamış olması nedeniyle krizin ilk döneminde Esad'ın meşruiyetini yitirdiğine dair açık bir söylem geliştirmemiş ve rejimi hedef alan bir politika takip etmemiştir. Suriye krizine müdahil olmayan İsrail yönetimi, Esad rejiminin geleceği konusunda bir ikilem içine düşmüştür. İsrail Baas rejiminin devamını bir taraftan Suriye-İran ittifakının sağlamlaşması olarak yorumlarken diğer taraftan rejimin alternatifinin daha kötüsü olabileceği kaygısı İsrail'in çekimser tavrında belirleyici olmuştur.

Esad rejimi her iki ülke tarafından farklı oranlarda tehdit olarak değerlendirilmekle beraber, süreç ilerledikçe rejimin destekçilerinin iki ülke için ne anlam ifade ettiği fazla önem kazanmıştır. Bu bağlamda İran ve destekli grupların Suriye sahasındaki etkinliği gerek Türkiye gerekse İsrail tarafından endişe ile takip edilmiştir. Bunun yanı sıra IŞİD ve YPG/ PKK gibi iki terör örgütünün Suriye sahasında etki kazanması iki ülkenin güvenlik tehdidi veya fırsat algılarını etkilemiştir.

İran ve Destekli Gruplar

Ortadoğu'da yaşanan halk hareketlerinin 2011 yılında Suriye'ye yayılması ile Türkiye-İran ilişkileri yeni bir safhaya girmiştir. İran yönetimi ayaklanma sürecini Suriye'ye gelecekte, 1979 İran Devrimi ve "Direniş Eksenini" yaklaşımından fikirsel anlamda etkilenen bir "İslami Uyanış" olarak değerlendirmiştir. Fakat Suriye'de başlayan kriz sonrası yönetim ve

Süreç içerisinde her iki ülkenin Suriye sahasında etkili olan aktörlerle alakalı farklı yoğunlukta tehdit algılamalarına sahip olmaları, Suriye konusundaki politikalarının benzeşen ve ayrışan yönlerini doğrudan etkilemiştir.

muhalafet arasında beliren ilişki biçimi İran'ın muhalafete karşı bakış açısını belirlemiştir. Krizin ilk dönemlerinde İran Dışişleri Bakanı Salehi, Suriye halkının çoğunluğu tarafından ortaya konulan taleplerin meşruiyetine dikkat çekmiş ve karşılık verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Salehi aynı zamanda Esad rejiminin halkın beklentilerine duyarsız kalmadığını fakat "halkçı ayaklanmalar ile durumu suistimal etmek isteyen hareketler arasında" ayırım yapılması gerektiğini söylemiştir. İlerleyen süreçte muhalafete destek vermek yerine Esad rejiminin yönetimde kalmasını önemseyen İran yönetiminin muhalafetin isteklerine karşı ortaya koyduğu bu duyarlılığı devam ettirdiğini söylemek güçtür. Türkiye'nin ise süreci bölgedeki otoriter yönetimlerin yıkılarak daha fazla istikrar üretme kapasitesine sahip demokratik yönetimlerin ortaya çıkacağı bir süreç olarak değerlendirmesi nedeniyle muhalafeti kategorize etmek yerine bir araya getirmek konusunda yoğun çaba harcadığı görülmüştür. Dolayısıyla sürecin önemli belirleyenlerinden biri olan muhalafet ile alakalı konularda Türkiye ve İran'ın önemli yaklaşım farklılıkları olduğu görülmüştür.

Türkiye, 2000'li yıllardan itibaren Suriye ile ilişkilerinin gelişmeye başladığı süreçte Esad rejimine ülkedeki demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi doğrultusunda reform tavsiyelerinde bulunmuştur. Türkiye-Suriye ilişkilerinin iyi olduğu dönemde bu konuda mesafe de alınmıştır. Ancak Suriye krizi rejimin eski reflekslerinin canlanması na neden olmuştur. Suriye rejiminin güvenlik merkezli hareket etmesi Türkiye'yi dinlemekten ziyade İran ve Hizbullah gibi aktörlerle iş birliğini öne çıkarmıştır. Esad rejiminin krizin ilk dönemlerinde ülkede yaşanan dönüşümü yönetmek konusunda yaşadığı sıkıntılar ve ülkenin önemli bir kısmında otoritesini kaybetmesi İran'ı harekete geçirmiştir. İran, krizin

ilk dönemlerinde rejimin ayakta kalabilmesi için stratejik öneme sahip Şam ve Halep gibi büyük şehirlerde hâkimiyetini koruması adına askerî destek ihtiyacını karşılayan en belirgin aktör olmuştur. Böylelikle başta Hizbullah olmak üzere İran destekli çeşitli milis unsurlar Suriye'de Esad rejimi yanında savaşa katılmışlardır. Rejimin askerî anlamdaki yetersizliği, İran'ın kendi askerî unsurlarını Suriye'de doğrudan konuşlandırması ve sahada etkili olması sonucunu doğurmuştur.

İran, Ortadoğu'daki nüfuzunu mezhep tabanlı politikalar üzerinden bölge ülkeleri arasında yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. İran kendi anlayışına göre güvenliğinin Suriye ve Lübnan'dan başladığına inanmakta ve politikalarını bu çerçevede oluşturmaktadır. İran'ın Suriye ile kara sınırının olmaması bu anlayışın yayılcı bir zihniyetle kurgulandığını göstermektedir. Türkiye ise mezhep tabanlı politikaların bölge açısından fayda getirmeyeceği kanaatine sahiptir. İki farklı bölge vizyonuna sahip Türkiye ve İran arasındaki görüş ayrılıkları Suriye krizi nedeniyle daha da derinleşmiştir.

Bu noktada İran yönetiminin Suriye'deki demografi politikası dikkat çekmektedir. İran Suriye'de güvenlik sorunları nedeniyle boşalan Guta, Zabadani, Madaya, Doğu Halep gibi

Kriz sürecinde IŞİD, Türkiye'de can kayıplarına sebebiyet veren birçok saldırı düzenlerken İsrail'e karşı gerçekleştirilen saldırıların bilinçli gerçekleştirilmediğini ifade etmiş ve özür dilemiştir.

bölgelere desteklediği milisleri ve ailelerini yerleştirmeye çalışmaktadır. İran, Suriye'nin demografik yapısı açısından önemli sonuçlar doğuran bu strateji ile ülkede uzun vadede etki sahibi olmanın yollarını aramaktadır. Bu bağlamda Halep vilayetine bağlı, Şii nüfusun yaşadığı Nubl ve Zahra ile İdlib'e bağlı Fua ve Kefraya yerleşimlerine yapılan İran yardımları bu yaklaşımın bir sonucu olarak görülebilir.

Türkiye ve Rusya, 2016 yılında muhaliflerin Doğu Halep'ten çekilmesi konusunda mutabakata varmıştır. İran kendisini bu süreçten dışlanmış görmüş ve desteklediği milis güçler üzerinden anlaşmayı sabote etmeye çalışmıştır. Tahliye noktalarına ve bölgeden çıkan konvoylara düzenlenen saldırılardan Suriye ordusunu destekleyen Şii milisler sorumlu tutulmuştur. İran'ın bölgede elinin güçlü olduğunu hatırlatmaya yönelik bu çatışmaların son bulması ve tahliye sürecinin devamı Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu ve İranlı mevkidaşı Zarif arasında gerçekleştirilen telefon görüşmesi

ile sağlanmıştır. Benzer şekilde 2018 Ocak ayı sonunda TSK'nın İdlib'de Rusya ile koordineli bir şekilde çeşitli bölgelerde gözlem noktaları kurması İran tarafından benzer bir tepkiye yol açmıştır. İran destekli milislerin yoğun olarak konuşlandığı bölgelere yakın olan el-Eys kasabasına yönelik TSK'nın intikali sırasında Şii milislerin taciz ateşi ile karşılaşmıştır. Bu engellemelere rağmen Türk ordusu, İran'ın savaş sahasındaki ağırlığını göstermek amacıyla başvurduğu taciz ateşlerine misliyle karşılık vermiştir. İlerleyen süreçte Türk ordusunun İdlib'de "direniş eksenini" mevzilerini hedef aldığı iddiası ile İran'ın Türkiye'ye karşı tavrı sertleşmiştir. Şubat 2020'de İdlib'de Türk askerlerinin hedef alınmasının ve 36 Türk askerinin şehit olmasının ardından, TSK tarafından başlatılan Bahar Kalkanı Harekâtı'nda biri İran uyruklu 9 Hizbullah militanı ve Afgan-Pakistan uyruklu 21 Şii milis etkisiz hâle getirilmiştir.

İran'ın Suriye sahasındaki faaliyetleri Türkiye-İran ilişkileri açısından yeni bir rekabet

alanı olarak ortaya çıkarken, benzer bir durumun İsrail-İran cephesinde de cereyan ettiği görülmektedir. Suriye krizi, uzun yıllardır sürdürdüğü nükleer programı ve bölgede destek verdiği gruplar nedeniyle İsrailli karar alıcılar tarafından düşman olarak ilan edilen İran'ın, İsrail ile ilişkilerinde yeni bir cephe açmıştır. Öyle ki süreç içinde İsrail'in Suriye'deki en temel gündemi, İran ve destekli grupların Suriye sahasına yayılması oluşturmıştır. İsrail kendisi açısından İran tehdidinin sınırlarına dayanması anlamına gelen bu dönemde, İran ve destekli gruplara karşı politikasını oldukça net bir biçimde ortaya koymuştur. İsrail bu bağlamda, İran ve destekli grupların 1974 yılında belirlenen İsrail-Suriye ateşkes hattına yakın konuşlanmalara ve buradan İsrail'e karşı gerçekleştirecekleri eylemlere kayıtsız kalmayacağını ifade etmiştir. İsrail, Hizbullah'ın Suriye'de konuşlandığı 2012 yılının sonlarında ve Lübnan sınırında yer alan Suriye'nin Kusayr yerleşiminde etkinliğini artırması sonrasında 2013 Mayıs ayından itibaren daha fazla savunmaya dayalı bir tutum benimsemiştir. Zamanla sınır güvenliği üzerine kaygıları artan İsrail yönetiminin bilhassa Golan Tepeleri'nde yaşanan hareketlilik nedeniyle krize yönelik politikasında değişikliğe gittiği, Hizbullah ve İran Devrim Muhafızları güçlerini çeşitli şekillerde hedef aldığı görülmüştür. İsrail yönetimi

Türkiye IŞİD ile mücadelesini çok boyutlu bir düzlemde sürdürürken İsrail açısından riskin hiçbir zaman bu kadar fazla olmaması, iki ülkenin IŞİD konusunda ortaklaşa herhangi bir tehdit- tedbir kurgulaması yapmasına engel olmuştur.

tarafından yalnızca sınırdaki gerçekleşen miksilleme ateşleri resmî olarak teyit edilmiştir. İsrail süreç içinde, ABD ve Rusya ile geliştirdiği ittifak ilişkilerini İran ve destekli gruplar ile olan mücadelesinde avantaj elde etmek için kullanmıştır. Fakat bu noktada istediği sonuçları elde edememesi nedeniyle İran ve destekli gruplara karşı daha aktif ve doğrudan bir mücadele ortaya koymuştur. Bu açıdan son yıllarda İsrail kendisi açısından tehdit olarak değerlendirdiği aktörlere karşı Suriye sahasında düzenlediği eylemlerle caydırıcı gücünü ortaya koymaktadır. Bu şekilde Suriye krizinin başladığı 2011'den bu yana Suriye ve Golan Tepeleri'nden topraklarına tehdit oluşturduğu gerekçesiyle, Hizbullah güçlerine ve Suriye ordusuna ait askerî noktalara saldırılar düzenlemektedir. Tel Aviv yönetimi bu saldırıların birçoğunu üstlenmese de Suriye ve Rusya yönetimleri bu saldırıların arkasında İsrail olduğu konusunda ısrar etmektedir.

İŞİD

Suriye krizinin gelişim süreci içinde silahlı muhalefet önemli kırılmalar yaşamıştır. Bu kırılmalar içinde IŞİD'in ortaya çıkması ve hızlı bir şekilde sahadaki etkisini artırması Türkiye ve İsrail açısından farklı sonuçlar ortaya koymuştur. IŞİD tarafından ortaya konulan risk ve tehditlerden doğrudan etkilenen bir ülke olarak Türkiye, gerek örgütün fiziki olarak varlık gösterdiği alanlara yakın olması gerekse güvenlik endişelerini artırması sebebiyle IŞİD'e karşı mücadele stratejisi benimsemiştir. IŞİD'e yönelik mücadelesinin ilk safhalarında örgülle mücadele eden muhalif gruplara destek veren Türkiye, operasyonların doğrudan bir parçası olmaktan kaçınmıştır. Türk yönetimi tarafından takip edilen bu politikayı, muhalefeti destekleyen hiçbir dış aktörün bu dönemde doğrudan çatışma yoluna girmemesi üzerinden okumak mümkündür. İkinci

olarak Irak'ta da etkili olan örgütün, Musul'u ele geçirmesi sonrasında 11 Haziran 2014'te Türk Başkonsolosluğu binasından Başkonsolos'un da dâhil olduğu 49 Türk vatandaşını rehin alması, rehinelere serbest bırakıldıkları 20 Eylül 2014'e kadar Türkiye'nin IŞİD'e yönelik eylemlerinde dikkatli davranmak zorunda kalmasına sebebiyet vermiştir. Türkiye, bu dönemde vekiller aracılığıyla yürüttüğü mücadeleye rağmen bazı ülkeler tarafından Suriye sınırında esnek bir güvenlik yönetimi uyguladığı ve IŞİD'e lojistik destek sağladığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu durum örgüt politikalarından biri olan yabancı savaşçı transferi bağlamında Türkiye'nin geçiş güzergâhında bulunmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla Türkiye'ye dönük güvenlik risklerinin artması nedeniyle Türk yönetiminin IŞİD ile mücadelesinin kapsamını daha da genişlettiği görülmüştür. Türkiye tarafından Ekim 2013 tarihinde terör örgütü olarak ilan edilen IŞİD, gerek mevcut yayın organları üzerinden yürüttüğü söylemler gerekse gerçekleştirdiği saldırılar ile Türkiye'yi defalarca hedef almıştır. İstanbul, Diyarbakır, Suruç, Ankara ve Gaziantep'te gerçekleştirilen terör saldırılarında 10'u polis ve 1'i asker olmak üzere toplam 304 kişi hayatını kaybetmiştir. IŞİD'in 2014 Ağustos ayında Rakka'yı ele geçirmesi örgütün Suriye'deki varlığı ve nüfuzu açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Örgütün ele geçirdiği topraklar üzerinde fiilî yönetim ilan etmesi, Türkiye açısından Suriye kaynaklı yeni bir tehdidin ortaya çıkması anlamına gelmiştir. Türkiye IŞİD'e yönelik mücadelesinde ilk başlarda vekil güçlere destek vermiş ancak zamanla sınıra daha fazla askerî personel yerleştirilmesi ve Türkiye üzerinden yasa dışı yollarla IŞİD'e katılımın engellenmesi gibi ek önlemler almıştır.

IŞİD, Suriye sahasında etkinliğini artırmasına rağmen İsrail'e doğrudan tehdit oluştura-

cak bir eylemde bulunmayı tercih etmemiştir. Bu durum İsrail'in IŞİD algısının oluşmasında önemli bir etken olmuştur. İsrail Savunma Bakanı Ya'alon Suriye sahasında İran, Rusya, El-Kaide ve IŞİD gibi birçok aktörün bulunduğu gerekçesi ile "sorumlu ve çok dengeli bir politika" izlemenin gerekli olduğuna işaret etmiştir. Ya'alon tarafından yapılan bu açıklama aynı zamanda taraflar arasında neden herhangi bir çatışma olmadığına da işaret etmektedir. Ya'alon, İsrail'in kendi çıkarlarını korumak amacıyla yapacağı bir müdahalenin diğer bir tarafın çıkarlarına hizmet edebileceğine dikkat çekmiştir. Dolayısıyla İsrail'in kendi egemenlik hakkı ile alakalı bir ihlal söz konusu olmadığı müddetçe IŞİD'in sahadaki faaliyetlerine karşı minimum müdahalenin en doğru yöntem olarak izlendiği görülmüştür. Ya'alon yapmış olduğu bir diğer konuşmada İran yerine IŞİD'i tercih edeceklerini ifade etmiştir. IŞİD'in İsrail tarafından bir tehdit olmadığını ifade eden Ya'alon; İran ve destekli grupların İsrail için tehdit oluşturduğunu, Suriye ile ilgili asıl endişelerinin Hizbullah'ın Golan Tepeleri'nden İsrail'e karşı bir cephe açması olduğunu söylemiştir.

IŞİD'in Suriye sahasındaki tahkimatını kuvvetlendirdiği dönemlerde İsrail'e karşı bazı saldırılar gerçekleştirildiği medyaya yansımıştır. Fakat İsrail yönetimi tarafından IŞİD'in bu saldırılar nedeniyle İsrail'den özür dilediği ifade edilmiştir. Dolayısıyla IŞİD, İsrail tarafından stratejik bir tehdit olarak algılanmamıştır. Buna paralel olarak IŞİD'in Suriye'de etkili olan farklı aktörlere karşı saldırgan bir politika takip ettiği hâlde İsrail'e karşı neden eylem yapmadığı sorusu sıkça gündeme getirilmiştir. IŞİD'in, Irak ve Suriye'de Müslümanlara karşı eylemlerde bulunmasına rağmen İsrail'e yönelik neden saldırıda bulunmadığı sorusu üzerine örgüt sosyal medya hesabından yaptığı açıklamada, "İsraillileri ve Yahu-

dileri öldürmek için emir almadık. Yakınımızdaki düşmanla savaşmak daha önemli. Allah, Kur'an'da münafıklarla mücadele etmemizi buyuruyor çünkü onlar kâfirlerden daha tehlikeli" ifadelerine yer vermiştir. IŞİD, İsrail'in Gazze'ye saldırılarının yaşandığı 2013 yılında neden İsrail'e saldırmadığı yönündeki suçlamalara "Müslümanlar arasındaki münafıklar ve kâfirler ortadan kaldırılıp İslam Devleti kurulduktan sonra sıranın İsrail'e geleceği" açıklaması ile yanıt vermiştir.

IŞİD her ne kadar İsrail açısından tehdit oluşturmaya da ABD öncülüğündeki IŞİD ile Mücadele Koalisyonunun 2014 yılının Eylül ayında başlattığı askerî operasyonlar, İsrail tarafından fırsat olarak görülmüştür. Zira İsrail'in IŞİD'den boşalan alanların PYD/YPG kontrolüne geçmesini olumsuz bir gelişme olarak değerlendirmedeği söylenebilir. Bir sonraki bölümde değerlendirildiği üzere, İsrail yönetiminin bölgede PKK gibi ayrılıkçı Kürt gruplara dönük tehdit temelli bir algılaması söz

konusu değildir. IŞİD ile mücadele sürecinden faydalanan İsrail, 2019 yılının Şubat ayında ABD Başkanı Donald Trump tarafından "IŞİD'e karşı mücadelenin bittiğine ve ABD askerlerinin tekrar evine dönme zamanının geldiğine" dair açıklama nedeniyle sahada elde ettiği eylem rahatlığını ve kazanımları kaybetmemeyi amaçlamıştır. İsrail yönetimi, ABD'nin Suriye'de çok fazla askerî angajmana girmek istememesi nedeniyle ABD'den İran ile mücadele konusunda istediği kadar destek alamamıştır. Buna karşın İsrail; İran'ı Golan Tepeleri'nden uzak tutması, Rusya'ya karşı güç dengesi oluşturmaya ve Fırat'ın doğusunun İran denetimine geçmesini engellemesi nedeniyle ABD'nin bölgedeki varlığından fayda sağlamakta idi. Dolayısıyla Trump'ın Suriye'den çekilme kararı İsrail'de kaygı yaratmıştır. İsrail Başbakanı Netanyahu, ABD'nin karar öncesi kendisini bilgilendirdiğini, ülkesinin bölgedeki nüfuzunu koruyacak yollara sahip olduğunu ve İsrail'in İran ile mücadelesinde ABD desteğinin devam

edeceğini umduğunu belirtmiştir. Netanyahu tarafından yapılan bu açıklamalar, sahada İsrail'e tehdit oluşturan güçlerin ABD'nin çekilme kararı nedeniyle eskisinden daha cesur davranmalarını engellemek amacıyla yapıldığı düşünülebilir.

PYD/YPG

Suriye'deki örgütlenmesi 1979 yılına kadar uzanan PKK terör örgütü, kriz ile beraber Suriye'deki faaliyet alanını genişletecek yeni bir ortam bulmuştur. PKK tarafından Suriye kolu olarak 2003 yılında kurulan Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve kriz sırasında PYD'nin askerî kanadı olarak kurulan YPG üzerinden faaliyetlerini sürdüren örgüt, süreç içinde Suriye sahasındaki etkisini farklı etkenlere bağlı olarak artırmıştır. Türkiye ile Suriye arasında 1998 yılında yapılan Adana Mutabakatı ile Suriye yönetiminin PKK'ya verdiği desteği kesmesi ve sonrasında terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması her ne kadar fiziki olarak PKK'nın Suriye'deki varlığını büyük ölçüde sınırlandırsa da örgüt, ülkedeki varlığını devam ettirmekten vazgeçmemiştir. PYD, Esad rejiminin PKK kartını tekrar kullanmaya başlaması ve ona alan açması, PKK ve onun şehir yapılanması olarak bilinen KCK tarafından Suriye'ye gönderilen kadroların desteği ile ülkenin Türkiye sınırına yakın bölgelerde örgütlenme gayreti içinde olmuştur. Türkiye, PYD/YPG'nin Suriye'de kontrol ettiği alanları, PKK'nın kendisine dönük terör eylemleri için bir alan ve kurulmak istenen federal/bağımsız bir devlet için yapı taşı sağlayacak bir bölge olarak görmüş ve dolayısıyla yaşamsal bir tehdit olarak algılamıştır.

Suriye'de faaliyet gösteren Kürt siyasi hareketleri ve toplumu 2011 sonrasında başlayan halk hareketlerine büyük oranda destek vermiş, siyasi oluşumlar rejim karşıtı ayaklan-

manın parçası olmuştur. PYD/YPG ise bu aşamada rejim ile ittifak ederek Şam adına Suriye Kürtlerini bastırma rolü üstlenmiştir. Rejimin desteği ile Suriyeli Kürt gruplar zemin kaybederken PYD/YPG ilişkisi daha da kuvvetlenmiştir. Bu süreçte IŞİD'in kuvvetlenerek PYD/YPG'yi hedef alması örgütün sahadaki faaliyetleri açısından kritik etkiler yaratmıştır. IŞİD, PYD/YPG'nin Suriye sahasında etki kazanması Türkiye'nin ilgisinin Kuzey Suriye'ye kaymasına neden olmuştur. ABD, IŞİD'in güçlenmesine karşılık Eylül 2014'te örgüt ile askerî mücadele girişmiştir. Bu süreç Türkiye açısından son derece olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Zira ABD'nin stratejisi yerel ortaklara havadan destek vermeye dayanmaktaydı ve ABD yerel ortak olarak YPG ile hareket etmeyi tercih etmiştir. Böylece IŞİD ile mücadelede boşalan alanlar PYD/YPG'nin kontrolüne geçmeye başlamış, örgüt Suriye'nin kuzeyinde güçlenmeye ve hâkimiyet alanını genişletmeye başlamıştır.

ABD'nin IŞİD'e karşı PYD/YPG ile ortaya koyduğu ortaklık ilişkisi Türkiye tarafından yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan "bir terör örgütü ile başka bir terör örgütü üzerinden mücadele edilemeyeceğini ve ABD'nin bu hatasından bir an evvel dönmesi gerektiğini" ifade etmiştir. ABD ve PYD/YPG arasındaki bu yakınlaşma Türkiye'nin Suriye kaynaklı tehdit algılarını körüklemiştir. Türkiye, IŞİD ve PYD/YPG'nin tek taraflı egemenlik ilanlarında bulunması ve Türkiye'ye dönük terör eylemlerine hız vermesi nedeniyle doğrudan askerî müdahaleyi kaçınılmaz olarak değerlendirmiştir. Sınır paylaştığı toprakların farklı terör örgütleri unsurlarca devletleştirilmeye çalışıldığı gerekçesi ile müdahalenin bir zorunluluk hâlini aldığı değerlendirmesinde bulunan karar alıcılar, BM'nin 51. maddesine dayanarak ve uluslararası hukuk müeyyidelerine uygun olarak 24 Ağustos 2016 tarihinde Fırat Kalkanı Harekâtı'nı başlatmıştır. Bu

Türkiye ve İsrail'in Suriye sahasında birbirine en yakın tehdit algılamalarının İran ve destekli grupların sahadaki faaliyetleri bağlamında olduğu söylenebilir.

harekât ilerleyen süreçte tamamlayıcı olarak nitelendirilen Zeytin Dalı (20 Ocak 2018), Barış Pınarı (9 Ekim 2019) ve Bahar Kalkanı (27 Şubat 2020) harekâtları ile desteklenmiştir. Krizin başladığı ilk günlerden beri güvenlik konusundaki ihtiyaçlarını müttefiki ülkelere anlatmak konusunda sorunlar yaşayan Türkiye bu anlamda beklediği desteği müttefik ülkelerden alamamıştır. Bu durumun bir sonucu olarak Suriye kaynaklı tehdit değerlendirmelerini kendi imkânları ile bertaraf etme gayreti içinde olmuştur.

ABD ile PYD/YPG arasındaki ittifak, Türkiye tarafından kriz sürecinde baş edilmesi gereken yeni bir sorun alanı olarak ortaya çıkarırken İsrail yönetimi bu ittifak sayesinde ayrılıkçı Kürt gruplara bölgede uzun süredir iddia edilen fakat alenen ifade edilmeyen desteğini açık bir şekilde ifade etmeye başlamıştır. İsrail'in ayrılıkçı Kürt hareketlere yönelik ilgili fakat gizli saklı sürdürülen politikası ülkenin kuruluş süreci ile birebir alakalıdır. Kuruluşu sonrasında bölgedeki Arap ülkeleri tarafından kendisine başlatılan savaş, İsrail'i 1979 Mısır ile imzaladığı Camp David Anlaşması'na kadar bölgesel bir yalnızlığın içinde bırakmıştır. Bu şekilde kendisini bölgedeki varlığını kabul etmeyen bir çevre ile kuşatılmış hisseden İsrail, Arap olmayan aktörler ilişkisi kurmayı ve bu ilişkileri geliştirmeyi bir ulusal güvenlik politikası olarak benimsemiştir. Bu bağlamda İsrail 1960'dan beri bölgedeki ayrılıkçı Kürt

gruplarla askerî, ekonomik ve istihbari ilişkileri yürütmüştür. 2003 yılında ABD tarafından Irak'a karşı başlatılan işgal sürecinde yeni bir düzleme taşınan ikili ilişkiler, İsrail yönetiminin bu dönemde sorunlar yaşadığı Irak ve İran'a karşı bir tampon bölge oluşturmak amacıyla bölgedeki ayrılıkçı gruplara verdiği destek sonucunda daha da derinleşmiştir. İsrail tarafından herhangi bir açıklamanın gelmediği dolayısıyla taraflar arasındaki ilişkinin gizli bir düzlemde devam ettiği bu süreç 2011 yılında bölgede başlayan ayaklanmalar ile yeni bir döneme girmiştir. Bölgedeki politikasını gözden geçiren İsrail yönetimi, süreç içinde ayrılıkçı gruplara vermiş olduğu desteği gerek söylemsel gerek eylemsel olarak daha açık bir şekilde ortaya koymuştur. Suriye krizinin derinleştiği ve IŞİD'in giderek güçlendiği süreçte, ABD'nin IŞİD ile mücadele adına YPG/PYD ile geliştirdiği ittifak neticesinde PYD/YPG'nin IŞİD'in çekildiği topraklara yerleşmesi, İsrail'in Suriye'de PYD/YPG'ye dönük politikası açısından olumlu bir gelişme olmuştur. Zira Suriye sahasında İsrail tarafından takip edilen PYD/YPG politikasının en temel motivasyon kaynağı, İran'ın bölgesel politikalarının İsrail açısından doğurduğu/doğuracağı sonuçlardır. Bu bağlamda PYD/YPG'nin Suriye ve Irak'ta hâkim olduğu topraklar İsrail açısından İran'ın bölgedeki etkinliğini sınırlandırmak konusunda önem arz etmekteydi. Irak'taki Şii milislere karşı PYD/YPG kontrolündeki topraklar üzerinden saldırılar gerçekleştiren İsrail PYD'nin sahadaki varlığından istifade etmekteydi. Dolayısıyla İsrail ayrılıkçı gruplar tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan devletleşme çabalarını aynı zamanda İran'ın tehdit olarak algıladığı bölgesel politikalarını durdurmak amacıyla da desteklemektedir. 2014 yılında İsrail Başbakanı Netanyahu ilk defa aleni bir şekilde Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin oluşmasına destek verdiğini gösteren bir açık-

lama yapmıştır. Netanyahu benzer şekilde 25 Eylül 2017 tarihinde Irak Kürt Bölgesel Yönetimi tarafından gerçekleştirilecek bağımsızlık referandumunu güçlü bir şekilde onayladığını ifade etmiştir. İsrail'in kuzeydoğu Suriye'de PYD/YPG'nin kontrol ettiği alanlara ilişkin de benzer bir algı içinde olduğu söylenebilir.

İki Ülke Arasındaki Tehdit Algılamalarındaki Benzerlik ve Farklılıklar

Suriye'de yaşanan gelişmeler Türkiye ve İsrail tarafından yakından takip edilmiştir. Fakat süreç içinde her iki ülkenin Suriye sahasında etkili olan aktörlerle alakalı farklı tehdit algılamalarına sahip olması Suriye konusundaki politikalarını koordine etme imkânlarını doğrudan etkilemiştir. Bu durum Türkiye ve İsrail'in sahada beraber hareket etmesi konusunda birtakım kısıtlılıklar ortaya koymuştur.

Türkiye Suriye ile diplomatik ilişkilerin kopmasından sonra Esad yönetimini doğrudan eleştiren ve iktidarı bırakmasını amaçlayan bir eylem tarzı benimsemiştir. İsrail yönetiminin ise Esad rejiminin halka karşı uyguladığı şiddete düşük bir profille karşı çıktığı görülmektedir. Gelişmeleri daha ziyade dışarıdan takip eden İsrail yönetimi, Esad rejimi ile diplomatik ilişki yürütecek bir ilişki biçimine sahip değildir. Aynı zamanda rejime halkın beklentilerine kulak vermesi konusunda herhangi bir tavsiyede bulunmak gibi bir misyonu olduğunu düşünmeyen İsrail yönetimi, krizin ilk dönemlerinden itibaren sadece kendi güvenliğine odaklanmıştır. Bu amaçla Suriye'deki geleceği belirsiz olan Esad rejimi ile devam ettirdiği soğuk fakat fazla sorunlu olmayan ilişkilerine halel gelmemesi amacıyla temkinli davranmayı tercih etmiştir. Bu doğrultuda doğrudan kendisine güvenlik tehdidi oluşturan bir durum olmadığı sürece müdahil olmamıştır. Öte yan-

dan Esad rejimi İsrail'in Suriye içindeki operasyonlarına karşılık herhangi bir misillemeye bulunmazken, Türkiye sınırına yakın bölgelerde Suriye ordusunun gerçekleştirdiği bazı saldırılarda can kayıpları yaşanmıştır. Bu durum Türkiye ve İsrail'in Esad rejiminden algıladığı tehdidin boyutunu etkilemiş ve dolayısıyla rejime karşı ortaya koydukları politikaların birbirinden farklı olması sonucunu doğurmuştur.

Suriye krizi ile beraber Türkiye ve İsrail arasında farklılaşan algılama ve politikaların görüldüğü bir başka alan IŞİD konusunda olmuştur. Türkiye gerek IŞİD'e katılım konusunda güzergâh ülkelerden biri olmasının yarattığı sorunlar gerekse IŞİD ve PYD/YPG arasında süreç içinde gerçekleşen etkileşimler nedeniyle IŞİD bağlantılı gelişmelerden oldukça derin etkilenmiştir. IŞİD Türkiye'de can kayıplarına sebebiyet veren birçok terör saldırısı gerçekleştirirken İsrail'e karşı bilinçli olarak eylem yapmadığını açıklamıştır. Bu açıdan iki ülkenin IŞİD kaynaklı tehdit algıları ve örgüte dönük bakışları farklı olmuş ve dolayısıyla da IŞİD konusunda ortak bir tehdit-tedbir kurgulaması yapılamamıştır.

İki ülkenin PYD/YPG ile ilgili algılamalarında da farklılaşma olduğu görülmektedir. Türkiye, terör örgütü PKK'nın Suriye kolu PYD/YPG üzerinden sınırda bir özerk bölge oluşturma çabası içerisinde olmasını yaşamsal bir tehdit olarak değerlendirmiş ve buna engel olabilmek için Suriye sahasında art arda askerî harekâtlar düzenlemiştir. İsrail ise son yıllarda Türkiye tarafından takip edilen PYD/YPG politikasının tam karşısında bir algılama biçimine sahiptir. Önceki dönemlerde bölgedeki kuşatılmışlık duygusunu dengelemek adına örgüte olan desteğini gizli bir şekilde devam ettiren İsrail, son yıllarda bu desteğini artık açık bir şekilde ifade etmektedir. Bu değişimin yaşanmasında Türkiye ile 2010 yılında

yaşanan Mavi Marmara olayı sonrası bir türlü normalleşemeyen ilişkilerin etkili olduğunu söylemek doğru olacaktır. Zira ilişkilerin normalleşmesinin önünde ciddi engellerin olması İsrail'in bu desteğini gizli sürdürme ihtiyacını ortadan kaldırmıştır.

Bu arka plan ile bakıldığında, iki ülkenin Suriye'de sahada ayrıışan çıkarlarının örtüşen tehdit algılamalarından fazla olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Türkiye ve İsrail'in Suriye sahasında birbirine en yakın tehdit algılamalarının İran ve destekli grupların sahadaki faaliyetleri bağlamında olduğu söylenebilir. Türkiye ve İran bir taraftan yakın komşuluk ilişkisi sürdürürken diğer taraftan da bölgede rekabet eden iki bölgesel güç konumundadır. İran, Türkiye'nin Suriye sahasındaki faaliyetlerini iki ülke arasında bir rekabet unsuru olarak değerlendirmektedir. Bölgede mezhep temelli politikalar sürdürmeye devam eden ve buna karşılık Türkiye ile ilişkilerini riske atmaktan çekinmeyen İran yönetimi Suriye krizindeki tutumuyla Türkiye'nin beklentilerinin aksi yönünde hareket etmiştir. Rejimin ayakta kalması için destek veren İran'ın Suriye sahasındaki etkisinin Türkiye ve İsrail açısından nasıl değerlendirildiğine bakılacak olunursa bu noktada İsrail ve Türkiye yönetimleri arasında benzeşen bazı yönler bulunduğu söylenebilir. İki ülkenin Suriye'de artan İran nüfuzu ve Suriye krizinin oluşturduğu güvenlik sorunlarıyla alakalı benzer yaklaşımlar geliştirdikleri görülmüştür. Türkiye ve İsrail'in İran algılamaları birbirinden farklı olsa da iki ülke de İran'ın Suriye'de kurduğu milis ağı ve bu ağın mevcut ve potansiyel operasyonel kabiliyeti hakkında yakın tehdit algısına sahiptir. Dolayısıyla iki aktörün Suriye sahasında örtüşen en somut çıkarının ülkedeki İran ve İran bağlantılı milislerin etkisinin azaltılması olarak değerlendirmek mümkündür. Peki, bu çıkar alanı 2010 yılında gerçekleşen Mavi Marmara olayı sonrasında

normalleşme sürecine giren iki ülkenin birlikte çalışması sonucunu doğurdu mu yahut bundan sonraki süreçte doğurur mu? Bu soruyu cevaplamak için son dönemde normalleşme süreci ile beraber iki ülke arasındaki ilişkileri belirleyen faktörlere daha geniş bir perspektiften bakmak gerekmektedir. Bir sonraki başlık bu sorunun cevabını arayacaktır.

Türkiye ve İsrail'in Suriye'de Beraber Hareket Etme İmkânı ve Sınırlılıkları

Tarihi boyunca birçok iniş çıkışa şahit olan Türkiye-İsrail diplomatik ilişkileri 2010 yılı ilk yarısında yaşanan Davos Krizi ve Mavi Marmara Saldırısı ile hızlı bir gerileme sürecine girmiştir. İki ülkenin karşılıklı olarak diplomatik ilişkilerini maslahatgüzar seviyesine indirdiği Mavi Marmara olayı sonrasında ortak yürütülen askerî tatbikatlar ve istihbarat paylaşımı alanlarında da ilişkiler kopmuştur. Süreci içinde yapılan görüşmeler sonrasında ABD Başkanı Barack Obama'nın teşviki ile 22 Mart 2013'te İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ı telefonla arayarak Mavi Marmara Saldırısı sebebiyle resmî olarak özür dilemiştir. Bu özür sonrası süreç içinde başlatılan müzakerelerin ardından, 2016 yılında iki ülke diplomatik ilişkilerini normalleştirme kararı almıştır.

Tarafların ilişkilerin normalleşmesi için sahip olduğu motivasyonun arkasında bölgede yaşanan gelişmelere bağlı faktörler bulunmaktaydı. Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından yapılan açıklamada "normalleşme sürecinin Türkiye, İsrail ve Filistin'e ve de bölgeye kazandıracağı çok şey olduğu" ifade edilmiştir. Daha sonra kamuoyuna yansıyan tartışmalar da normalleşme sürecinin motivasyonu olarak Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler öne çıkmıştır. Suriye'de yaşanan gelişmelerin bu

sürece katkısı açısından değerlendirildiğinde bazı gelişmelerin ön plana çıktığı görülmektedir: Bu gelişmelerden en önemlisi 2015 yılında Rusya'nın Suriye krizine doğrudan askerî müdahalesidir. Rusya'nın kriz sürecine dahlini artırması sahada önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu gelişme Esad rejiminin alan kazanması ve Türkiye'nin desteklediği muhaliflerin gerilemesi sonucunu doğurmuştur.

Rusya'nın Suriye sahasına girmesinden sonra 24 Kasım'da 2015 tarihinde Türkiye tarafından bir Rus uçağının düşürülmesi Türkiye'nin Suriye'de karşı karşıya kaldığı zorlukları artıran bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Bu olay sonrasında Rusya'nın Türkiye'ye karşı tavrını sertleştirmesi nedeniyle karşıya kaldığı zorluklara karşı Türkiye, İsrail ile yakınlaşmanın bu zorluklarla baş etmek konusunda fayda getireceğini düşünmüştür. Türkiye'nin bu kararı almasında uçak krizi sonrası Rus yönetiminin Türkiye ile beraber gerçekleştirmeyi planladığı Türk Akımı Projesi'ni durdur-

ma kararının da etkili olduğu düşünülebilir. Türkiye'nin bu bağlamda Rusya'ya olan enerji bağımlılığına karşı İsrail'i doğal gaz arzını çeşitlendirecek bir tedarikçi olarak gördüğü düşünülebilir. Konuyla alakalı Türkiye tarafından herhangi bir açıklama gelmezken İsrail Başbakanı Netanyahu, Knesset'te yapmış olduğu bir konuşmada, "Türkiye ile İsrail gazının ihracı konusunda Ankara'yla görüşmeler yapıldığını" ifade etmiştir. İsrail Enerji Bakanı Yuval Steinitz de benzer şekilde "Ürdün, Yunanistan ve Batı Avrupa'nın yanı sıra Türkiye'ye de doğal gaz ihracı seçeneğinin değerlendirildiğini" söylemiştir. Geçmişte İsrail ile yaşanan inişli çıkışlı ilişkiler nedeniyle Türkiye'nin bu seçeneği ne kadar ciddi olarak değerlendirdiği ayrı bir tartışma konusu olmakla beraber, ortaya çıkan yeni dinamikler iki ülke arasında iş birliği alanlarını tekrar gözden geçirmeyi gündeme getirmiştir.

Ne var ki normalleşme sürecine girilmesinden kısa bir süre sonra, Türkiye'nin iç ve dış

politikada maruz kaldığı kritik gelişmeler süreci arka plana itmiştir. Bu değişimlerden ilki kopma aşamasına gelen Türk-Rus ilişkilerinin hızla düzelmesidir. 2016 yılının ilk yarısında gerçekleşen diplomatik temasların ardından normalleşme sürecine giren ilişkiler, FETÖ terör örgütünün 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de hükûmete yönelik darbe teşebbüsünde bulunulması sonrasında önemli değişiklikler yaşamıştır. Darbe girişimi karşısında Rusya'nın Türk hükûmetine verdiği destek ilişkileri bir üst seviyeye taşımıştır. Bu durum aynı zamanda Türkiye'nin Suriye politikaları açısından da önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu bağlamda Türkiye, Suriye konusunda bölgesel ve uluslararası aktörlerle ittifak ilişkilerini değerlendirmeye ihtiyacı hissetmiştir. Türkiye ve Rusya arasında yaşanan gelişmeler, ilerleyen aylarda Moskova Bildirisi ile başlayan Astana Süreci'nin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. İran'ın da katılımıyla Suriye'deki çatışmalara bir çözüm getirmek amacıyla üç ülke bir araya gelmiştir. Rusya'nın Türkiye Büyükelçisi Andrey Karlov'un 19 Aralık 2016 tarihinde suikasta uğraması Türkiye-Rusya-İran arasında başlangıç aşamasında olan mutabakat zeminini tehlikeye sokmuştur. Fakat eylemin iki ülke liderleri tarafından Suriye'de kurulmaya çalışılan siyasi çözüm sürecini sabote etmeye dönük olduğunun ifade edilmesi iki ülkenin iş birliği yapmak konusunda sağlam bir uzlaşma zeminine sahip olduğunu göstermiştir. Bu değerlendirmenin bir sonucu olarak Aralık 2016'da Rusya ve Türkiye öncülüğünde Halep'te bu süreçte devam eden çatışmalar konusunda başlayan ateşkesin ardından Moskova Bildirisi ile Türkiye ve Rusya siyasi geçiş sürecinin altyapısını oluşturacak ilkelerde uzlaşmışlardır. BM gözetiminde İsviçre'nin Cenevre kentinde düzenlenen Cenevre Görüşmelerinin gündeminin siyasi geçişin uygulanması olduğunu teyit eden Türkiye, Astana top-

lantılarının Türkiye ve Rusya'nın öncülüğünde siyasi geçiş için gerekli genel ateşkes ortamını sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Astana toplantılarının Cenevre Görüşmelerinin alternatifi değil tamamlayıcısı olduğu ifade edilmiştir. İran'ın sürece dâhil olması ile İran ve destekli grupların Suriye sahasındaki faaliyetlerinden endişe duyan Türkiye, bu kaygılara çözüm üretecek yeni bir kanala ulaşmıştır.

Diğer taraftan, ABD yönetiminin IŞİD ile mücadele adına PYD/YPG'ye olan silah desteğini artırması ve Türkiye'den gelen tüm eleştirilere rağmen örgüt militanlarını eğitmeye devam etmesi Türkiye'nin sahadaki ittifaklarını etkilemiştir. ABD'nin PYD/YPG'ye verdiği destek bir taraftan ABD yönetiminin Suriye'deki varlığını hangi vekil güçler üzerinden geliştireceğine işaret ederken diğer taraftan Türkiye-ABD arasında yeni bir sorun alanının ortaya çıktığına işaret etmiştir. Ayrıca ABD'nin Suriye sorununun çözümü konusunda gelgitler içeren istikrarsız bir görüntü sergilemesi, Türkiye'nin Rusya ve İran ile Astana görüşmeleri sürecine girmesinin en temel nedeni olarak ortaya çıkmıştır.

Askerî darbe teşebbüsünden yaklaşık 40 gün sonra Türkiye tarafından gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Harekâtı, Türkiye'nin Suriye'deki pozisyonunu güçlendiren bir gelişme olmuştur. ABD ve AB gibi aktörlerle olan iş birliklerinin Türkiye'nin karşılaştığı riskler konusunda yeterli olmaması Türkiye'nin ek araçlar üzerinden güvenlik zafiyetlerini kapatması ihtiyacını doğurmuştur. IŞİD'in Türkiye sınır hattından geriye püskürtülmesi ve aynı zamanda Türkiye tarafından PYD/YPG'nin Suriye'nin kuzeyinde doğu-batı hattını kontrol altına alarak koridor oluşturmaya mâni olma amacıyla gerçekleştirilen harekâtın ABD, Rusya ve İran'ın Suriye'de etkili bir konumda olmalarına rağmen gerçekleştirilmesi önem arz

etmiştir. Tüm bu arka plan, Türkiye-İsrail arasında ilişkileri normalleştirme konusunda varılan uzlaşma sonrası ikili ilişkilerde yaşanan gelişmelerden bağımsız olarak yaşanmıştır. Türkiye'nin Suriye'de yeni bir ittifak gerçekleştirmesi konu temelli bazı meseleler dışında İsrail ile güvenlik anlamında bir araya gelme ihtiyacını ortadan kaldırmıştır. Burada ayrıca, Türkiye ve İsrail'in ilişkilerini normalleştirmek istemesine rağmen her iki ülkenin dış politik perspektiflerinin bir araya gelmeyi zorlaştırdığını ifade etmekte fayda vardır.

Bu durum Türkiye ve İsrail'i normalleşme sürecine götüren ikinci faktör olan Doğu Akdeniz'de İsrail tarafından çıkarılan doğal gazın Türkiye üzerinden Avrupa'ya gönderilmesi meselesinde yaşanan gelişmelerde de gözlemlenebilir. Normalleşme sürecinin erken dönemlerinde başlayan heyetler arası görüşmeler neticesinde İsrail başta olmak üzere Mısır, Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz doğal gazını Avrupa'ya ulaştıracak bir boru hattının inşa edilmesi hususunda prensipte anlaşılmıştır. Fakat ilerleyen süreçte İsrail'in içinde beraber çalışmak istediği Mısır ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) Türkiye ile iş birliğine soğuk bakması ve İsrail-Filistin hattında yaşanan gelişmeler ilişkilerin ilerlemesini zora sokmuştur. Bu durum karşısında İsrail yönetiminin yaşanan tıkanıklığı aşmak amacıyla Yunanistan ve GKRY ile bir araya geldiği görülmüştür. İsrail ile doğal gaz konusunda bir araya gelme noktasında yaşanan yapısal sorunlar devam ederken Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve MEB sınırlarının belirlenmesi ve sınırlandırılması konusunda devletler arasındaki mevcut anlaşmazlıklara rağmen bazı devletlerin kıyıdaş devletlerin haklarını gözetmeden doğal gaz arama faaliyetleri gerçekleştirmesi dikkatlerin tekrar Doğu Akdeniz'e çevrilmesine yol açmıştır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz konusunda tarafla-

Türkiye ve İsrail'in ilişkilerini normalleştirmek istemelerine rağmen iki ülkenin dış politik perspektiflerindeki farklılaşma ortak politika üretmelerini zorlaştırmaktadır. İki ülkenin karar alma mekanizmalarındaki mevcut eğilimler devam ettiği müddetçe siyasi ve güvenlik ilişkilerinin birlikte kurgulanacak bir zemine kavuşması zor görünmektedir.

rı masaya çağırması ve ortak çıkarlar zemininde bir anlaşma yapılması için diplomasiyi işaret etmesine rağmen muhataplarından buna karşılık bulamaması Doğu Akdeniz'deki fiziki varlığını artırması ile sonuçlanmıştır. Bu şekilde uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını daha güçlü bir şekilde savunan Türkiye, 27 Kasım 2019 tarihinde Türkiye ile Libya Ulusal Hükûmeti Başkanlık Konseyi Başkanı Feyiz es-Serrac arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası imzalamıştır. Anlaşma bir taraftan Akdeniz'deki münhasır ekonomik bölgelerin belirlenmesi ile alakalıyken diğer taraftan Türkiye'ye Doğu Akdeniz'de doğal gaz arama ve boru hattı inşası konusunda yeni imkânlar tanımıştır. Anlaşma ile Türkiye ve Libya arasındaki deniz sınırları belirlenmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, mutabakat anlaşması ile Türkiye'yi izole etmek ve bölgesel etkisini sınırlamak isteyen aktörlerin planlarının bozulduğunu ifade etmiştir. Anlaşmadan başta Yunanistan olmak üzere Mısır, GKRY, İsrail'in rahatsız olduğunu ifade eden Erdoğan, bölgedeki ülkelerin uluslararası hukuku ve dolayısıyla Türkiye'nin haklarını hiçe

saymalarına karşılık bu adımın atıldığını ifade etmiştir. Konu hakkında İsrail adına açıklama yapan Dışişleri Bakanı Israel Katz, İsrail'in anlaşmaya karşı olduğunu ifade etmiştir. Katz aynı zamanda bu karşıtlık durumunun Türkiye ve İsrail arasında bir çatışmaya dönüşmesinin mümkün olmadığını dile getirmiştir. Anlaşmanın konu açısından en önemli boyutu, Türkiye'nin yetki sahibi olduğu alanın İsrail'den Avrupa'ya doğal gaz taşımak için inşa edilmesi planlanan Eastern Mediterranean Pipeline (EastMed) boru hattının güzergâhı ile kesişmesidir. Bu durum GKRY, Yunanistan ve İsrail'in projenin gerçekleştirilmesi için Türkiye ve Libya ile iş birliği gerçekleştirmek durumunda olması anlamına gelmektedir.

Liderlerin ortaya koymuş olduğu yaklaşımlar açısından değerlendirildiğinde, Libya ile yapılan anlaşmanın benzerinin İsrail ve Doğu Akdeniz'de ittifak içerisinde olduğu diğer devletlerle de yapılma durumu akla gelmektedir. Türkiye ve İsrail Mayıs 2017'den bu yana karşılıklı büyükelçi bulundurmamaktadırlar. İki ülke arasında maslahatgüzar seviyesinde devam ettirilen ilişkiler nedeniyle diplomatik kanallar kısıtlıdır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Doğu Akdeniz ile alakalı açıklamalarında Türkiye'nin ekonomik, yasal ve diplomatik olarak var olmadığı hiçbir projenin devam etme ihtimalinin bulunmadığını ifade etmiştir. Erdoğan aynı zamanda konuyla ilişkili her devlet ile müzakereye açık olduğunu ve diyalogun önemine işaret etmiştir. Bu durum İsrail'in müzakere için dışarıda bırakılmadığına işaret etmekle beraber Türkiye'nin aynı zamanda Libya ile atılan adımın tek başına yeterli olmaya- cağı fikrine sahip olduğuna da işaret etmektedir.

İki ülke arasındaki ilişkilerin krizlerden asgari düzeyde etkilenecek ve sürdürülebilir bir zemine oturmasının önünde yapısal sorunlar

bulunduğu düşünülecek olunursa iki tarafın ilişkileri normal seviyeye çıkarmaktan ziyade konu temelli bir birliktelik kurgulayarak doğal gaz konusunda bir araya gelmesi imkân dâhindedir. Zira iki ülkenin bölgesel konularda birbirinden farklılaşan pozisyonlara sahip oldukları dikkat çekmektedir. Öncelikli olarak iki ülke, Filistin meselesi ile alakalı ilişkilerinde yapısal sorunlar yaşamaktadır. İsrail'in kurulması sonrasında Filistin toprakları üzerinde uyguladığı politikalar zamanla daha geniş bir boyuta ulaşmıştır. Bilhassa 1967 Savaşı sonrasında Mısır'ın Sina Yarımadası'nı, Suriye'nin Golan Tepeleri'ni, Ürdün'ün Batı Şeria ve Doğu Kudüs bölgelerini ve Filistin'in Gazze Şeridi bölgelerini ele geçiren İsrail yönetimi bölgedeki varlığını daha sorunlu bir düzleme taşımıştır. Süreç içerisinde Filistin sorununu tekdüze bir bakış açısı ile sadece güvenlik perspektifinden bakan İsrail yönetiminin güvenliğini korumak adına Filistinlilere karşı uyguladığı güç politikaları Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkilerin sürekli olarak kopuşlar yaşamasına sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda 1990'lı yıllarda iki ülke arasında ilişkilerin "altın çağı" olarak nitelendirilen sürecin ikili ilişkilerdeki istisna bir süreç olarak nitelendirilmesi mümkündür. Nitekim 2000 sonrası tekrardan tarihinde olduğu gibi inişli çıkışlı olarak devam eden ikili ilişkiler 2010 yılında yaşanan Mavi Marmara Saldırısı ile derin bir yara almıştır. Olay sonrası yaklaşık üç sene diplomatik ilişkilere ara veren iki ülkenin gerek bölgesel gerekse Filistin meselesi ile alakalı herhangi bir görüşme gerçekleştirmemiştir. Filistin meselesinin bir boyutu olarak Gazze'ye uygulanan ambargo meselesi, 2013 yılında İsrail Başbakanı Netanyahu'nun, dönemin başbakanı Erdoğan'dan özür dilemesi sonrasında İsrail ile varılan normalleşme mutabakatının maddeleri arasında geçmiştir. Anlaşma metninde ambargo altındaki Gazze Şeridi'nde yaşanan halkın temel

haklarının karşılanması konusunda Türkiye'ye ayrıcalıklar tanınmıştır. Süreç bu şekilde her ne kadar yol alıyor gibi gözükse de İsrail'in Filistinlilere karşı yaklaşımını değiştirmemesi iki ülkenin birbirine yaklaşmasına mani olan en temel faktör olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Süreç içerisinde ulusal güvenlik çıkarlarını korumak için büyük bir gücün askerî, ekonomik ve diplomatik desteğinin gerekliliğine inanan İsrail yönetiminin ABD ile geliştirdiği himaye ilişkisi üzerinden Filistin üzerinde yeni "kazançlar" elde etmeye çalıştığı görülmüştür. Bilhassa Donald Trump'ın, ABD Başkanı olduğu 2017 sonrasında bu durumun en üst seviyeye çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda ABD'nin 14 Mayıs 2018'de İsrail Büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıması, 10 Eylül 2018'de FKÖ'nün Washington Büyükelçiliğinin kapatılması, 25 Mart 2019'da Golan Tepeleri üzerindeki İsrail egemenliğini resmen tanıdığını ilan etmesi ve 18 Kasım 2019'da Batı Şeria'da işgal altındaki yerleşim yerlerini yasa dışı olarak görmediğini ilan etmesi ikili ilişkilerdeki zorlukları artıran yeni gelişmeler olarak ortaya çıkmıştır.

Bölgesel iş birlikleri ve ittifaklar açısından da iki ülkenin birbirinden farklılaşan pozisyonlara sahip oldukları görülmektedir. Mısır'da Abdülfettah Sisi öncülüğünde gerçekleştirilen askerî darbe sonrası İsrail-Mısır ilişkileri eskiden olmadığı kadar bir iyi bir seviyeye ulaşmıştır. Aralık 2016 tarihinde Mısır'ın Filistin topraklarındaki yasa dışı yerleşim faaliyetleriyle ilgili tasarımı İsrail lehine olacak şekilde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinden çekmesi bu duruma işaret eden en belirgin örnek olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye ise Arap Baharı sürecinde Mısır'da demokratikleşme taleplerini ve çabalarını desteklemiş ve Devlet Başkanı Mursi'ye karşı gerçekleştirilen darbeyi ağır bir şekilde eleştirmiştir. Mısır'daki askerî darbeden itibaren kopuk bir şekilde

seyreden Türkiye-Mısır ilişkileri, Türkiye ve İsrail'in bölgeye bakışındaki farklılıklardan bir diğeri olarak öne çıkmaktadır. Diğer taraftan İsrail, son dönemlerde Türkiye'ye karşı Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Aksoy'un ifadesi ile "düşmanca" açıklamalarda bulunan BAE ve Bahreyn ile yaptığı anlaşmalar nedeniyle bölgede kendisini eskisi kadar yalnız hissetmemektedir. Suriye'de de hem Türkiye hem de İsrail, karşı karşıya kaldıkları güvenlik sorunlarını iş birliği yapmaksızın çözmeye çalışmaktadır. Bu nedenle iki ülkenin iş birliği potansiyeli olan başlık olarak enerji konusu öne çıkmaktadır. Ancak bu konuda da siyasi sorunlara bağlı olarak bir iş birliği potansiyelinin değerlendirilemediği görülmektedir. Bu konunun önümüzdeki yıllarda İsrail-Türkiye arasındaki normalleşme sürecinin önemli faktörlerinden biri olup olmayacağı, Doğu Akdeniz'de doğal gazın geliştirilmesi konusunda pay sahibi olan diğer birçok hükümeti içeren karmaşık politik, ekonomik ve teknik faktörlere bağlı olacaktır. Tüm bu arka plan, Türkiye ve İsrail'in hiçbir ortak çıkar paylaşmadığı anlamına gelmemektedir. Ancak kısa ve orta vadede İsrail-Türkiye ilişkilerinin öncelikle İsrail-Filistin cephesindeki gelişmelere bağlı olarak şekilleneceği öngörülebilir. İki ülkedeki karar alma mekanizmalarındaki mevcut eğilimler devam ettiği müddetçe siyasi ve güvenlik ilişkilerinin birlikte kurgulanacak bir zemine kavuşması zor gözükmemektedir. Sonuç olarak Türkiye-İsrail ilişkilerinin sürdürülebilir bir zemine oturmasının önündeki yapısal engeller iki ülkenin Suriye gibi sahalarda iş birliğinin önünü tıkamaktadır.

Dipnotlar

¹ Phillips, Christopher (2012). Syria's Bloody Arab Springin LSE Ideas, After the Arab Spring: 2

² Power Shift in the Middle East?, IDEAS Reports,11, 37–42, burada S. 37.

³ Sabah, Suriye Türk jetini vurdu, 23.06.2012.

⁴ Suriye ordusuna ait topçu birliklerinden atılan top mermilerinin Akçakale'ye düşmesi neticesinde 5 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiş ve 10 kişi yaralanmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından misli ile mukabele edilen saldırılarda atışın yapıldığı noktalardaki hedefler etkisiz hale getirilmiştir. Ayrıca Suriye'ye karşı caydırıcı olması maksadıyla hükûmete bir yıl süre ile yurtdışına asker gönderme yetkisi veren tezkere kararı alınmıştır.

⁵ Anadolu Ajansı, Cilvegözü Sınır Kapısı'nda patlama, 11.02.2013.

⁶ Anadolu Ajansı, Reyhanlı'da patlama, 11.05.2013.

⁷ Anadolu Ajansı, Esed, İsrail ile barış istemiş, 04.09.2018.

⁸ Tehran Times, Iran says expects Syria to respond to public demands, 07.07.2011.

⁹ Fars News, Iran Sends Humanitarian Aids to Syrians in Nubl, Al-Zahra, 03.09.2016.

¹⁰ Anadolu Ajansı, Suriye'de İran nüfuzu ve demografik dönüşüm, 03.05.2018.

¹¹ Anadolu Ajansı, Hatay Valisi Doğan: İdlib'de hava saldırısında 33 Mehmetçiğimiz şehit oldu, 27.02.2020.

¹² Anadolu Ajansı, İdlib denkleminde İran'ın tavrı, 04.03.2020.

¹³ Anadolu Ajansı, Rusya Dışışleri Bakanlığı: İsrail'in eylemleri, Suriye'deki durumu kötüleştiriyor, 20.11.2019.

¹⁴ Hürriyet, Obama'dan Türkiye'ye 'İŞİD' eleştirisi, 09.06.2015.

¹⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin Mücadelesi, Temmuz 2017, <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/deas%20en.pdf>, Erişim Tarihi:26.08.2020.

¹⁶ Anadolu Ajansı, 'DEAŞ İsrail'den özür diledi', 24.04.2017.

¹⁷ TimeTürk, İsrailli Bakan: İŞİD'i İran'a tercih ederim, 20.01.2016.

¹⁸ Independent, Isis fighters 'attacked Israel Defense Forces unit, then apologised' claims former commander, 28.08.2017; The Times of Israel, Ex-defense minister says IS 'apologized' to Israel for November clash, 24.04.2017.

¹⁹ Sabah, İŞİD, sadece İsrail'e saldırmadı, 30.06.2015.

²⁰ NTV, ABD Suriye'den çekilme kararı öncesi İsrail'i bilgilendirdi, 19.12.2018.

²¹ T.C. İçişleri Bakanlığı, PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG, Mayıs 2017, https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/haber%2F2017%2F05%2FPPK_KCK_Terrorist_Organisation_s_Extensi.pdf, Erişim Tarihi: 22.08.2020.

²² Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “DEAŞ ile Mücadele, Başka Bir Terör Örgütüyle Yürütülmemelidir”, 10 Mayıs, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/75147/deas-ile-mucadele-baska-bir-teror-orgutuyle-yurutulmemelidir.html>, Erişim Tarihi: 10.09.2020

²³ Fırat Kalkanı Harekâtı ile IŞİD Türkiye sınırından uzaklaştırılmış ve sınırdan Suriye'nin güneyine doğru yaklaşık 40 km'lik bir derinlik oluşturulmuştur. MGK tarafından harekâtın başarıyla tamamlandığı, IŞİD'in Türk sınırından yaklaşık 50 km ileriye püskürtüldüğü, 3 binden fazla IŞİD'linin etkisiz hale getirildiği ifade edilmiştir.

²⁴ Bu süreçte Türkiye, İran, Etiyopya gibi Arap olmayan ülkelerle ilişkilerini geliştiren İsrail aynı zamanda Kürt, Dürzi gibi etnik gruplarla da ilişkilerini ilerletme gayreti içerisinde olmuştur.

²⁵ Anadolu Ajansı, Netanyahu'dan “bağımsız Kürt devletine” destek, 30.06.2014.

²⁶ CNN Türk, Netanyahu'dan Barzani'ye referandum desteği, 15.08.2017.

²⁷ Mavi Marmara olayında birçok uluslararası geminin de içinde olduğu bir yardım konvoyu oluşturularak İsrail tarafından Gazze'ye uygulanan deniz ablukasının protesto edilmesi amaçlanmıştır. Konvoy İsrail tarafından ülkenin güvenliği açısından bir tehdit olarak değerlendirilmiş ve İsrail askerleri uluslararası sularda gemiye askeri müdahalede bulunmuştur. Müdahale sırasında 8 Türk vatandaşı ve bir Türk asıllı ABD vatandaşı hayatını kaybetmiştir.

²⁸ Jewish Daily News, Israel Initiated Apology to Turkey, 25.03.2013.

²⁹ Şalom, Erdoğan, İsrail ile normalleşme sürecinin ilk sinyali verdi, 14.12.2015.

³⁰ BBC Türkçe, Türkiye-İsrail yakınlaşması: Doğal gaz ve Suriye faktörü, 17.12.2015.

³¹ Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin darbe girişimi sonrası Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı telefonla arayan ilk lider olmuştur (Yeni Şafak, Kriz sürse dahi Erdoğan'ı destekledik, 11.08.2016).

³² Anadolu Ajansı, Cumhurbaşkanı Erdoğan: Libya'yla anlaşmada Türkiye uluslararası haklarını kullandı, 09.12.2019.

³³ Habertürk, İsrail'den Türkiye-Libya anlaşmasına karşı açıklama, 24.12.2019.

³⁴ Euronews, Erdoğan'dan Akdeniz'de yaşanan gerginlik için çağrı: Herkesin hakkını koruyan bir formül bulalım, 01.08.2020.

³⁵ BBC, Egypt delays UN motion on Israel as Trump intervenes, 23.12.2016.

³⁶ TRT Haber, Milli Savunma Bakanlığında Bahreyn'e tepki, 03.08.2020; Anadolu Ajansı, Dışişleri Bakanlığı: Birleşik Arap Emirlikleri yönetimini haddini bilmeye davet ediyoruz, 30.04.2020.

³⁷ Anadolu Ajansı, İsrail ile BAE ve Bahreyn arasındaki normalleşme anlaşmaları Beyaz Saray'da imzalandı, 15.09.2020.

[illegible]

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20
+90 (312) 430 39 48

info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr

orsamorgtr